

עדכון מבית מדרש להלכה בהתישבות - אמונת אי"ש | טבת תשע"ח

לאתר של בית מדרש <

לקראת משלוח אימייל זה התקבלה הידיעה על פטירתו של מרן רבנו רשכבה"ג רבי אהרן יהודה לייב שטיינמן זצוק"ל אוי נא לנו כי חטאנו

סוגיות אקטואליות בנושאים שונים הנוגעים למצוות התלויות בארץ

הפרשת תרומות ומעשרות מזיתים ושמן

שמן זית

ארצנו הקדושה התברכה בשבעת המינים. אחד המינים הוא פרי הזית שממנו מפיקים את השמן הזך בו העלו אור במנורה שבמקדש. שמן זה הוא כה משמעותי עד שארץ ישראל נקראת על שמו "ארץ זית שמן".
בדיני תרומות ומעשרות שונה השמן, המכונה בתורה יצהר, וכן שונה היין, המכונה תירוש, משאר הפירות.

כל הפירות דרגת החיוב שלהן בתרומות ומעשרות היא מדרבנן ואילו חיוב השמן והיין בתרומות ומעשרות - לפי רוב הראשונים הוא מהתורה. הבדל נוסף יש בין שמן לשאר הפירות בנתינת התרומה. בזמן הזה הכהנים טמאים וכן התרומה טמאה לכן אי אפשר לתת את התרומה לכהן שכן יהיה אסור לו לאוכלה בטומאה. לעומת זאת כשמפרישים תרומה משמן טמא, ניתן להשתמש בו למאור. לכן יש המקפידים לתת לכהן את התרומה הגדולה ותרומת המעשר מן השמן, שהרי הכהן יכול להשתמש בו להדלקה. הנותנים לכהן שמן להדלקה עליהם להקפיד להפריש שמן מהמובחר להדלקה כדי תרומה הניתנת לכהן שצריכה להינתן מהפירות היפים. כדי שלא תצא חלילה תקלה שיבואו להשתמש בשמן זה לאכילה, אין לתת את השמן בבקבוקים רגילים, אלא בבקבוקים או מיכלים שניכר שתכולתם לא עומדת למאכל [כגון מיכלים המשמשים לחומרי ניקוי]. בזמנינו חלק מתעשיית הזיתים והשמן נעשית במגזר הערבי ושמן כזה פטור מהפרשת תרו"מ. אמנם מצוי שערבי קונה מיהודי את הזיתים שגדלים על העצים של היהודי והערבי מוסק אותם ועושה מהם שמן. שמן זה חייב בהפרשת תרומות ומעשרות.

שאלות שנשלחו ל"שאל את הרב" באתר בית המדרש להלכה

נציין מספר שאלות בדיני תרומות ומעשרות הנוגעים לזיתים ושמן בזמנינו :

שאלה

יהודי קנה זיתים לאכילה מגוי וכבשם בביתו האם חייב בתרומות ומעשרות?

תשובה

יש כלל בהלכות תרומות ומעשרות שפרי שגדל אצל גוי ונגמרה מלאכתו אצל הגוי פטור מתרומות ומעשרות אבל פרי שגדל אצל גוי ונגמרה מלאכתו אצל יהודי חייב בהפרשת תרומות ומעשרות.

מה המשמעות של גמר המלאכה?

ברוב הפירות גמר מלאכה הוא איסוף הפירות לתוך כלי.

לעומת זאת בזיתים העומדים לאכילה, מכיוון שאינם ראויים לאכילה לאחר קטיפתם מהעץ אלא רק אחרי הכבישה, ישנם הסוברים שהכבישה היא גמר המלאכה. ולכן זיתים שגדלו אצל גוי ויהודי כבש אותם בביתו חייבים בתרומות ומעשרות [1].

יש הסוברים שאין הבדל בין זיתים לשאר פירות ואף גמר המלאכה של הזיתים הוא האיסוף מהעץ כיוון שכבישת הזיתים היא כבישול שאינו שייך למלאכת השדה מיילא אינו גמר מלאכה [2]. לדעה זו, הקונה זיתים מגוי פטור מהפרשת תרומות ומעשרות מכיוון שגוי גמר את המלאכה.

הרוצה להחמיר ולהפריש תרומות ומעשרות מזיתים לכבישה שקנה מגוי, לא יברך על הפרשה זו [3].

מחלוקת זו לגבי גמר מלאכה בזיתים של ישראל משמעותית לנושא נוסף. הפרשת תרומות ומעשרות לכתחילה יש לעשות רק לאחר גמר המלאכה. על כן לדעת הסוברים שהכבישה היא גמר המלאכה, אין להפריש תרו"מ עד לאחר הכבישה. ואילו לדעת הסוברים שגמר המלאכה הוא האיסוף מהעץ ניתן להפריש אף קודם הכבישה.

[1] דעת הרדב"ז והאריז"ל.

[2] דעת הבית יוסף, החרדים, השל"ה ופאת השולחן.

[3] להרחבה ע' משפטי ארץ פרק ז' סעי' י' ובהערה 12.

שאלה

יהודי קנה מגוי זיתים לצורך הפקת שמן, האם צריך להפריש תרומות ומעשרות לאחר עשיית השמן? אם כן, האם עליו לברך על ההפרשה?

תשובה

זיתים העומדים להפקת שמן גמר המלאכה שלהם הוא לאחר עשיית השמן. במקרה זה שהיהודי ייצר את השמן, הוא צריך להפריש תרומות ומעשרות (כדין פירות גוי שגמר מלאכתם אצל ישראל), ולדעת החזון איש ופוסקים נוספים עליו גם לברך על ההפרשה. אמנם יש שנהגו שלא לברך על הפרשת תרומות ומעשרות בפירות שגדלו אצל גוי וטעמים שונים נאמרו במנהג זה [1], אך מי שאין לו מנהג ברור יכול לברך על ההפרשה לאחר ייצור השמן.

לכל הדעות, בהפרשה שמפרישים מתוצרת שגדלה ברשות הגוי פטורים מנתינת מעשר ראשון ללוי ומעשר עני לעני, מכיון שהפירות גדלו ברשות הגוי שאין לנו יכולת לחייבו בהפרשת תרומות ומעשרות, והקונה מהגוי אומר ללוי או לעני "אני באתי מכח איש שאין אתה יכול ליטול ממנו כלום". במקרה שהיהודי לקח את הזיתים שקנה שגדלו ברשות הגוי לבית בד שבבעלות גויים, והגויים עשו לו את השמן, ראוי לחשוש לדעת המחייבים ולהפריש תרומות ומעשרות, אך לא יברך על הפרשה זו [2].

[1] ע"י ברכי יוסף יו"ד סי' שלא אות כג.

[2] להרחבה ע"י משפטי ארץ פרק ד' סעי' ב', ד', י'.

שאלה

אדם קנה זיתים מיהודי לשם אכילה ועישר אותם, לאחר מכן התחרט והחליט לעשות מהם שמן, האם צריך להפריש תרומות ומעשרות שנית?

תשובה

לא צריך להפריש שוב מכיוון שההפרשה מהזיתים פטרה את הטבל, ונמצא שעשה שמן מזיתים שאינם טבל.

אמנם זיתים העומדים לאכילה שנקנו מגוי והתחרט ועשה מהם שמן, לא יפריש מהזיתים כלל אלא יפריש לאחר עשיית השמן. ואם הפריש מהזיתים יש אומרים שעלתה לו ההפרשה [1], ויש אומרים שצריך לחזור ולהפריש [2].

הערה: כל האמור לעיל לענין זיתים הנקנים מהגוי לעשיית שמן הוא הדין גם לגבי ענבים הנקנים לעשיית יין.

[1] הר צבי סי' פו, ד' ואור לציון שביעית פרק ד' סוף הערה א'.

[2] הגר"ש סלנט, וכן כתב בדרך אמונה פ"א מתרומות צה"ל רנג בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

שאלות בעניני חנוכה

שאלה

מי שאין לו שמן זית להדלקה, האם יש עדיפות להדליק בשמנים אחרים או שיכול להדליק בנרות שעוה וכדומה?

תשובה

מכיון שהנס נעשה בשמן לכן יש עדיפות להדליק בשמן ולא בנרות, אפילו אם אינו שמן זית. ולדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל מצוה מן המובחר להדליק בשמן זית כזה שהיה ראוי להשתמש בו להדלקה בבית המקדש, כלומר, שמן שאינו מזוקק וראוי למאכל אדם, ומשום כך השמן הטוב ביותר להדלקה הוא שמן זית כתית בכבישה קרה שאין בו אחוזי חומצה גבוהים.

שאלה

אלו מלאכות נהגו הנשים שלא לעשות בחצי שעה שלאחר הדלקת הנרות?

תשובה

דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שהמלאכות האסורות לנשים בחנוכה הן אותן מלאכות האסורות בחול המועד, כלומר, תפירה וכיבוס. אמנם ראוי להימנע גם ממלאכת בישול ואפיה וזאת מפני שטעם איסור המלאכה הוא מפני היסח הדעת או מפני שיהיה היכר שאסור להשתמש לאור הנרות, וטעמים אלו שייכים גם במלאכות המותרות בחול המועד כמו בישול ואפיה. ומכל מקום נשים העובדות במשרדים או בחנויות הפתוחות בשעת ההדלקה יכולות להמשיך לעבוד כרגיל [אפילו תוך חצי שעה להדלקה בביתן]. אך אם יכולה להתחלף עם אחרים שמדליקים בשעה אחרת ראוי שתעשה כן [1].

[1] ע"י ישא יוסף אר"ה חלק ג' סי' קפא.

שאלה

האם יש להדליק נרות חנוכה באולמות שמחה?

תשובה

לדעת הגר"ש אלישיב אין להדליק באולמות ואפילו אם מתפללים שם, מכיוון שכל התקנה היתה להדליק נרות רק בבית כנסת ולא בשאר מקומות ציבוריים, והמברכים במקומות אלו הרי זו ברכה לבטלה [1].

[1] ע"י ישא יוסף אר"ה חלק א' סי' קלח אות ד'.

שאלה בענין הקמח המלא [השלמה לעדכון של החודש שעבר]

שאלה

האם השמועה שהתפרסמה שצריך להוסיף בשיעור הפרשה בקמח המלא עוד כ-18% על השיעורים המקובלים כדי להפריש בברכה, נכונה?

תשובה

התשובה נעוצה בתהליך ניפוי הקמח. יש מטחנות בהן מפרידים את הסובין מהקמח בשעת הניפוי, ואח"כ מוסיפים את הסובין בחזרה. ומצינו שיטות הסוברות שבמקרה זה אין הסובין מצטרפים לשיעור, וצריכים להוסיף עוד קמח כשיעור הסובין שהופרדו.

הרחבה: מבואר בשו"ע^[1] שהקמח, הסובין והמורסן הכל מצטרף לשיעור הפרשת חלה, אבל אם ניפה את הקמח והוציא ממנו את המורסן, אע"פ שאחר כך החזירו לקמח, אין הוא מצטרף לשיעור הפרשת חלה. יש הסוברים שדין זה נאמר גם על הסובין, ולדבריהם אם הפרידו את הסובין מהקמח אף שלאחר מכן החזירו, אין הסובין מצטרפים לשיעור חלה, ולכן צריך להוסיף לעיסה כשיעור הסובין שהוצאו מהקמח בזמן הניפוי. לפי הפרסומים שיעור הסובין בקמח הוא כ-18% ולכן התפרסם בזמנו מטעם ועדות הכשרות שצריך להוסיף כשיעור זה לקמח כדי להגיע לכמות המחייבת הפרשת חלה כדי להפריש בברכה. אכן לפי מה שנכתב בעדכון הקודם שיש הפרש של 3% בין הקמח הלבן לקמח המלא, הרי שמספיק להוסיף כ-15% קמח כדי להפריש בברכה.

לפי זה הנוהגים להפריש חלה בברכה לפי השיעור של הגר"ח נאה שהוא כ-1.666 ק"ג ובקמח מלא כ-1.620 ק"ג, הרי שבקמח שהפרידו ממנו את הסובין בזמן הניפוי יהיה השיעור כ-1.870 ק"ג.

והנוהגים להפריש חלה בברכה לפי שיעור חזון איש שהוא כ-2.250 ק"ג, ובקמח המלא הוא 2.180 ק"ג, בקמח שהפרידו את הסובין בזמן הניפוי יהיה השיעור כ-2.518 ק"ג.

מבירורים שערכנו אצל כמה מהמטחנות הגדולות התברר ששם לא מפרידים את הסובין מהקמח אלא טוחנים את גרעיני החיטה כמות שהם [אך את הסובין הגסים מוציאים ולא משאירים בקמח], באופן זה לכל הדעות הסובין מצטרפים לשיעור חלה ואין צורך להוסיף 18%.

לפיכך המשתמשים בקמח מלא ועושים עיסה בשיעור מדויק להפרשת חלה, עליהם להתקשר לפני כן למספר הטלפון המופיע על השקית ולברר האם במקום זה מפרידים את הסובין בשעת הניפוי ומחזירים אותו אח"כ או לא.

[1] יו"ד סי' שכד סעי' ג'.

מצורף בזה שעשועון ילדים לחנוכה העוסק במצוות התלויות בארץ

עוד משהו שקורה בבית המדרש וכדאי לדעת עליו

חדש!

בימים אלו הופיע הכרך השישי בסדרת ספרי ההוראה 'ישא יוסף' על עניני חושן משפט ואבן העזר
מצורף בזה כתבה שהתפרסמה בעיתונים על הכרך החדש

שיעורים במצוות התלויות בארץ ע"י רבני בית המדרש

רבני בית המדרש ישמחו להגיע לשובכם
ולמסור שיעור במצוות התלויות בארץ

לפרטים ניתן לפנות למזכירות בית המדרש
בדוא"ל bhl@bhl.org.il
בטלפון 02-6488888

במסגרת בית ההוראה ע"ש הרב רוזנברג זצ"ל
עונים רבני בית ההוראה במשך שעות היממה לשאלות הלכתיות

בטלפון 02-6488888 שלוחה 31.
ראש בית המדרש הגאון רבי יוסף אפרתי שליט"א
עונה בימים ראשון, שני ושלישי בין השעות 12:00 - 12:30 בשלוחה 5.
ניתן לקבל מידע או לשאול שאלות באתר בית המדרש להלכה בהתישבות,
או בכתובת האימייל bhl@bhl.org.il

בברכת חנוכה שמח,
מזכירות בית המדרש

אם אינך רואה מייל זה כראוי לחץ/י כאן
הודעה זו נשלחה ל- על ידי bhl@bhl.org.com
להסרה מרשימת התפוצה לחץ כאן
[Unsubscribe](#) from this list
InfoMail מערכת מקצועית לדיור אלקטרוני לעסקים מבית InforUMobile